

Uvod u relacione baze podataka

Relaciona algebra. Upitni jezik SQL.

Predavanja, sedmica 3

27. oktobar 2022.

Sadržaj

1 Literatura

2 Relaciona algebra

3 Upitni jezik SQL

Sadržaj

- 1 Literatura
  - 2 Relaciona algebra
  - 3 Upitni jezik SQL

Literatura za drugu sedmicu

- C.J.Date: An Introduction to Database Systems, VIII ed, Addison Wesley Inc, 2004.
Poglavlje 7
  - pisani materijal koji prati predavanja

Napomena

Slajdovi su nastali obradom slajdova profesora Nenada Mitića za predmet Uvod u relacione baze podataka

Sadržaj

1 Literatura

2 Relaciona algebra

3 Upitni jezik SQL

Aspekti relacionog modela (podsećanje)

- Aspekt strukture
- Aspekt integriteta
- **Aspekt obrade:** operatori koji su na raspolaganju korisnicima za rad sa relacijama

Manipulativni deo model

Skup operatora koji su na raspolaganju korisnicima za rad sa relacijama čine *manipulativni deo modela*.

Relaciono zatvorenje

Dva formalna jezika za manipulisanje podacima koji omogućavaju definisanje relacionog izraza opštег oblika

- relacija algebra
  - relacioni račun

Upitni jezici u SUBP se zasnivaju na jednom od ovih formalizma, ili u njihovoj kombinaciji.

Relaciona algebra

Relaciona algebra se koristi za modeliranje relacija (objekata) smeštenih u relacionoj bazi podataka i za definisanje upita nad njima.

Relaciona algebra

- Relaciona algebra je skup operatora čiji su operandi i rezultati relacije
- Prvu verziju je dao Codd 1972. g.; kasnije je proširivana od strane raznih autora

Relacioni izraz

- Relacioni izraz algebre je kompozicija relacionih operatora i relacija nad koje se pirmenjuju
- Rezultat relacionog izraza je relacija
- Osobina da su i argumenti i rezultat primene bilo kog relacionog operatora takođe relacije se naziva **relaciono zatvorenje**
- Zatvorenje znači da mogu da se pišu ugnezdeni relacioni izrazi, tj. relacioni izrazi čiji su operandi takođe relacioni izrazi
- Treba obezbediti da i novodobijene relacije imaju odgovarajuće zaglavlje (sa jedinstvenim nazivima atributa) i odgovarajuće telo, bez obzira da li su u pitanju osnovne ili izvedene relacije

Relacioni operatori

Codd je originalno predložio 8 operatora

- projekcija
- restrikcija
- proizvod
- (prirodno) spajanje
- unija
- presek
- razlika
- deljenje

Restrikcija

- Traženje torki koje zadovoljavaju postavljeni uslov
- Horizontalno sečenje relacije

X_1	X_2	X_3	X_4	X_5

Restrikcija

- Neka relacija R ima atribute $X, Y, \dots, Z$ i neka je u istinitosna funkcija čiji su parametri neki podskup od $X, Y, \dots, Z$.
- Tada je restrikcija relacije R prema u relacija sa istim zaglavljem kao relacija R i sa telom koje sadrže torke relacije R za koje u vraća tačnu vrednost
- $R \text{ WHERE } u$

Restrikcija (primer)

Primer: Izdvojiti podatke o studentima koji su rođeni u Beogradu.

```
dosije where mesto_rodjenja='Beograd'
```

Projekcija

- Izdvajanje željenih atributa iz relacije
- Vertikalno sečenje relacije

X_1	X_2	X_3	X_4	X_5

Projekcija

- Neka relacija R ima bar atribut $X, Y, \dots, Z$. Projekcija relacije R na $X, Y, \dots, Z$ je relacija čije
  - zaglavlje je izvedeno iz R uklanjanjem svih atributa koji se ne nalaze u skupu $\{X, Y, \dots, Z\}$
  - telo se sastoji od svih torki $\{X : x, Y : y, \dots, Z : z\}$ pri čemu se svaka torka javlja u R sa X vrednošću x , Y vrednošću y , ..., Z vrednošću z .
- $R[X, Y, \dots, Z]$

Projekcija (primer)

Primer: Izdvojiti imena i prezimena studenata.

dosije[ime, prezime]

Projekcija

- Mogu se navesti atributi koje treba ukloniti iz relacije

$$R[\text{ALL BUT } X, Y, \dots, Z]$$

- Da li može $R[X, Y, X]$?

Restrikcija i projekcija (primer)

Primer: Izdvojiti imena i prezimena studenata koji su rođeni u Beogradu.

(dosije where mesto_rodjenja='Beograd')[ime, prezime]

Može li

dosije[ime, prezime] where mesto_rodjenja='Beograd'

Dekartov proizvod

Neka relacije R_1 i R_2 imaju sledeća zaglavlja

$$R_1 : X$$

$$R_2 : Y$$

Tada je Dekartov proizvod relacija R_1 i R_2 definisan sa

$$R_1 \text{ TIMES } R_2 = \{\{X : x, Y : y\} | \{X : x\} \in R_1 \wedge \{Y : y\} \in R_2\}$$

Dekartov proizvod

X_1	X_2
a	b
c	d

TIMES

Y_1	Y_2
1	2
3	4

=

X_1	X_2	Y_1	Y_2
a	b	1	2
a	b	3	4
c	d	1	2
c	d	3	4

Dekartov proizvod (primer)

Primer: Izdvojiti podatke o studentima i predmetima.

dosije times predmet

Dekartov proizvod(primer)

Primer: Izdvojiti podatke o studentima i ispitim.

dosije times ispit

Dekartov proizvod(primer)

Primer: Izdvojiti podatke o studentima i ispitim.

dosije times ispit

Problem?

Prirodno spajanje

- Neka relacije R_1 i R_2 imaju sledeća zaglavlja

$$R_1 : X_1, X_2, \dots, X_m, Y_1, Y_2, \dots, Y_n$$
$$R_2 : Y_1, Y_2, \dots, Y_n, Z_1, Z_2, \dots, Z_p$$

Neka su atributi $\{X_1, X_2, \dots, X_m\}$ označeni sa X , atributi $\{Y_1, Y_2, \dots, Y_n\}$ sa Y , a atributi $\{Z_1, Z_2, \dots, Z_p\}$ sa Z .

Tada je prirodno spajanje relacija R_1 i R_2 definisano sa

$$R_1 \text{ JOIN } R_2 = \{\{X : x, Y : y, Z : z\} | \{X : x, Y : y\} \in R_1 \wedge \{Y : y, Z : z\} \in R_2\}$$

Prirodno spajanje

X_1	X_2
a	b
c	d

JOIN

Y_1	X_2
1	b
3	f

=

X_1	X_2	Y_1
a	b	1

Prirodno spajanje

- Primer: Izdvojiti podatke o studentima i ispitima.

dosije join ispit

- Primer: Izdvojiti podatke o predmetima i ispitima.

predmet join ispit

Spajanje

- Postoji i slobodno (Θ) spajanje za torke čiji atributi zadovoljavaju uslov $X\Theta Y$. Ako je $\Theta = '='$ tada se ovo spajanje naziva jednakosno spajanje (ako se jedan od atributa X ili Y eliminiše dobija se prirodno spajanje).
- $R_1 \text{ TIMES } R_2 \text{ WHERE } X\Theta Y$

Unija

- Za relacije R_1 i R_2 koje su istog tipa, unija predstavlja relaciju koja je istog tipa kao i one, sa telom koje sadrži sve torke t koje se pojajuju u relaciji R_1 ili R_2 .
- $R_1 \text{ UNION } R_2$

Unija

X_1	X_2
a	b
c	d

UNION

X_1	X_2
c	d
e	f

=

X_1	X_2
a	b
c	d
e	f

Unija (primer)

Primer: Izdvojiti podatke o ispitima koji su održanu u januarskim ispitnim rokovima ili na kojima je dobijena ocena 10.

```
ispit where oznaka_roka='jan'  
union  
ispit where ocena=10
```

Presek

- Za relacije R_1 i R_2 koje su istog tipa, presek predstavlja relaciju koja je istog tipa kao i one, sa telom koje sadrži sve torke t koje se pojaluju i u relaciji R_1 i u relaciji R_2 .
- $R_1 \text{ INTERSECT } R_2$

Presek

X_1	X_2
a	b
c	d

INTERSECT

X_1	X_2
c	d
e	f

=

X_1	X_2
c	d

Presek (primer)

Primer: Izdvojiti podatke o ispitima koji su održanu u januarskim ispitnim rokovima i na kojima je dobijena ocena 10.

```
ispit where oznaka_roka='jan'  
intersect  
ispit where ocena=10
```

Razlika

- Za relacije R_1 i R_2 koje su istog tipa, razlika relacija R_1 i R_2 predstavlja relaciju koja je istog tipa kao i one, sa telom koje sadrži sve torke t koje se pojajuju u relaciji R_1 , ali se ne pojavljuju u relaciji R_2 .
- $R_1 \text{ MINUS } R_2$

Razlika

X_1	X_2
a	b
c	d

MINUS

X_1	X_2
c	d
e	f

=

X_1	X_2
a	b

Razlika (primer)

Primer: Izdvojiti podatke o ispitima koji su održanu u januarskim ispitnim rokovima na kojima nije dobijena ocena 10.

```
ispit where oznaka_roka='jan'
```

```
minus
```

```
ispit where ocena=10
```

Važe jednakosti

- $R \text{ where } u_1 \text{ or } u_2 = (R \text{ where } u_1) \text{ union } (R \text{ where } u_2)$
- $R \text{ where } u_1 \text{ and } u_2 = (R \text{ where } u_1) \text{ intersect } (R \text{ where } u_2)$
- $R \text{ where not } (u) = R \text{ minus } (R \text{ where } u)$

Deljenje

Neka relacije R_1 i R_2 imaju sledeća zaglavlja

$$R_1 : X, Y$$
$$R_2 : Y$$

Rezultat deljenja relacije R_1 sa relacijom R_2 je relacija sa zaglavljem $\{X\}$ i telom koje sadrži sve torke $\{X : x\}$ koje se u relaciji R_1 pojavljuju uparene sa svim torkama relacije $R_2[Y]$

Deljenje

X_1	X_2
a	1
a	2
b	1
c	1
c	2
d	2

DIVIDE BY

X_2
1
2

=

X_1
a
c

Deljenje

X_1	X_2	X_3	X_4
a	b	1	2
c	d	1	2
a	b	3	4
e	f	3	4
g	h	1	2
g	h	3	4

DIVIDE BY

X_3	X_4
1	2
3	4

=

X_1	X_2
a	b
g	h

Deljenje (primeri)

- Primer: Pronaći studenta koji je polagao sve predmete.

```
ispit[indeks, id_predmeta]  
divideby  
predmet[id_predmeta]
```

- Primer: Pronaći studenta koji je polagao sve predmete od 6 espb u jednom ispitnom roku.

```
ispit[indeks, oznaka_roka, godina_roka, id_predmeta]  
divideby  
(predmet where bodovi=6)[id_predmeta]
```

Dodatni operatori

Osim operatora relacione algebre koje je uveo Codd, relaciona algebra se može proširiti sa dodatnim operatorima

- definisanje aliasa, odnosno drugog imena za relaciju

DEFINE ALIAS Novolme FOR ImeRelacije

- preimenovanje atributa

R RENAME X_i AS Novolme

Dodatni operatori (primeri)

Primer: Izdvojiti podatke o predmetima i njihovim ispitima.

(predmet rename bodovi as espb) join ispit

Dodatni operatori (primeri)

Primer: Izdvojiti parove studenata koji su rođeni u istom mestu. Izdvojiti indekse studenata.

```
define alias d1 for dosije
```

```
define alias d2 for dosije
```

```
((d1 times d2) where d1.mesto_rodjenja=d2.mesto_rodjenja)[d1.indeks, d2.indeks]
```

ili

```
define alias d1 for dosije
```

```
((d1 times dosije) where d1.mesto_rodjenja=dosije.mesto_rodjenja)[d1.indeks,  
dosije.indeks]
```

Minimalni skup operatora

- restrikcija
- projekcija
- proizvod
- unija
- razlika

Svrha relacione algebre

Pisanje relacionih izraza koji se koriste za

- definisanje prostora za dohvatanje podataka
- definisnje prostora za ažuriranje podataka
- definisanje pravila integriteta
- definisanje izvedenih relacija
- definisanje pravila zaštite
- ...

Relaciona kompletnost

- Upitni jezik je relaciono kompletan ako je moćan isto kao i algebra, tj. ako bilo koja relacija predstavljiva u algebri može da se predstavi i u upitnom jeziku
- SQL je relaciono kompletan jer postoje SQL izrazi za svaki od 5 primitivnih operatora relacione algebre

Relaciona kompletnost

RA	SQL
A WHERE uslov	SELECT * FROM A WHERE uslov
A[x, y, ..., z]	SELECT DISTINCT x, y, ..., z FROM A
A TIMES B	A CROSS JOIN B
	SELECT * FROM A
A UNION B	UNION
	SELECT * FROM B
	SELECT * FROM A
A MINUS B	EXCEPT
	SELECT * FROM B
A RENAME x AS y	SELECT x AS y FROM A

Algebarski zakoni

Zakon asocijacija

- $(A \text{ UNION } B) \text{ UNION } C = A \text{ UNION } (B \text{ UNION } C)$
- $(A \text{ INTERSECT } B) \text{ INTERSECT } C = A \text{ INTERSECT } (B \text{ INTERSECT } C)$
- $(A \text{ TIMES } B) \text{ TIMES } C = A \text{ TIMES } (B \text{ TIMES } C)$
- $(A \text{ JOIN } B) \text{ JOIN } C = A \text{ JOIN } (B \text{ JOIN } C)$

Algebarski zakoni

Zakon komutacije

- $A \text{ UNION } B = B \text{ UNION } A$
- $A \text{ INTERSECT } B = B \text{ INTERSECT } A$
- $A \text{ TIMES } B = B \text{ TIMES } A$
- $A \text{ JOIN } B = B \text{ JOIN } A$

Prioritet operatora - od višeg ka nižem

- unarni operatori (restrikcija, projekcija)
- times, join
- intersect, divideby
- union, minus

Sadržaj

1 Literatura

2 Relaciona algebra

3 Upitni jezik SQL

Aliasi

Tabeli u from klauzuli može se dodeliti alias

from tabelaA [as] alias

- neophodno ako se ista tabela koristi u upitu u više različitih konteksta
- zgodno ako tabela ima dugačko ime

Primeri

Primer 1: Prikazati imena svih studenata koji su rođeni u istom mestu rođenja.

```
select a.ime, b.ime, a.mesto_rodjenja
from dosije a, dosije b
where a.mesto_rodjenja=b.mesto_rodjenja
```

bolje rešenje

```
select a.ime, b.ime, a.mesto_rodjenja
from dosije a, dosije b
where a.mesto_rodjenja=b.mesto_rodjenja and a.indeks>b.indeks
```

Primeri

Primer 1: Prikazati imena svih studenata koji su rođeni u istom mestu rođenja.

```
select a.ime, dosije.ime, a.mesto_rodjenja
from   dosije a, dosije
where  a.mesto_rodjenja=dosije.mesto_rodjenja and a.indeks>dosije.indeks
```

Primeri

Primer 2: Prikazati broj indeksa, broj bodova i nazine svih predmeta koje je polagao student čije mesto rođenja nije Beograd.

```
select a.indeks, b.bodovi, c.bodovi, naziv
from dosije a, predmet b, ispit c
where a.indeks=c.indeks
and b.id_predmeta=c.id_predmeta
and a.mesto_rodjenja<>'Beograd'
```

ili

```
select a.indeks, b.bodovi, c.bodovi, naziv
from dosije a join ispit c on a.indeks=c.indeks
join predmet b on b.id_predmeta=c.id_predmeta
where a.mesto_rodjenja<>'Beograd'
```

Skupovni operatori

- unija: union [all]
- presek: intersect [all]
- razlika: except [all]

Koji se upotrebljavaju u obliku

upit1 operator upit2

- operator bez all - ne uzima u obzir povećanje redova
- operator sa all - uzima u obzir povećanje redova
- neophodno je da rezultati oba upita budu istog tipa
- order by klauzula se piše na kraju upita i odnosi se na konačan rezultat

Skupovni operatori

Tabela A
a
1
2
2
3

Tabela B
a
1
2
3
4
4

Skupovni operatori

TabelaA UNION TabelaB

a
1
2
3
4

TabelaA UNION ALL TabelaB

a
1
1
2
2
2
3
3
4
4

Primeri

Primer 3: Prikazati broj bodova i nazive svih predmeta ako predmeti pripadaju grupi Analiza, ili su polagani u januarskom ispitnom roku 2015. godine.

```
select naziv, bodovi
from predmet
where naziv like 'Analiza%'

union all

select naziv, a.bodovi
from predmet a, ispit b
where a.id_predmeta=b.id_predmeta
and godina_roka=2015
and oznaka_roka='jan'

order by bodovi desc
```

Primeri

Primer 3: Prikazati broj bodova i nazive svih predmeta ako predmeti pripadaju grupi Analiza, ili su polagani u januarskom ispitnom roku 2015. godine.

```
select naziv, bodovi
from predmet
where naziv like 'Analiza%'

union

select naziv, a.bodovi
from predmet a, ispit b
where a.id_predmeta=b.id_predmeta
and godina_roka=2015
and oznaka_roka='jan'

order by bodovi desc
```

Primeri

Primer 4: Prikazati broj bodova i nazive svih predmeta ako predmeti pripadaju grupi Analiza, i polagani su u januarskom ispitnom roku 2015. godine.

```
select naziv, bodovi
from predmet
where naziv like 'Analiza%'

intersect

select naziv, a.bodovi
from predmet a, ispit b
where a.id_predmeta=b.id_predmeta
and godina_roka=2015
and oznaka_roka='jan'

order by bodovi desc
```

Primeri

Primer 5: Prikazati broj bodova i nazive svih predmeta ako predmeti pripadaju grupi Analiza, ali nisu polagani u januarskom ispitnom roku 2015. godine.

```
select naziv, bodovi
from predmet
where naziv like 'Analiza%'

except

select naziv, a.bodovi
from predmet a, ispit b
where a.id_predmeta=b.id_predmeta
and godina_roka=2015
and oznaka_roka='jan'

order by bodovi desc
```

Primeri

Primer 6: Prikazati brojeve indeksa, imena, prezimena i mesto rođenja svih studenata koji su rođeni posle 1.1.1991. godine. U slučaju da je mesto rođenja studenta nepoznato, kao mesto rođenja ispisati *Nepoznato mesto*.

```
select indeks, ime, prezime, mesto_rodjenja
from dosije
where datum_rodjenja > '01.01.1991'
and mesto_rodjenja is not null

union

select indeks, ime, prezime, 'Nepoznato mesto'
from dosije
where datum_rodjenja > '01.01.1991'
and mesto_rodjenja is null
```

Podupit

- u okviru upita može se naći i drugi upit (podupit)
- Npr. u okviru where klauzule podupit može biti deo nekog predikata, npr. IN
- za nekvalifikovanu kolonu u podupitu podrazumeva se da je kvalifikovana imenom tabele koja se pojavljuje u podupitu

Primeri

Primer 7: Prikazati ime, prezime i broj indeksa za studente koji su polagali ispit u nekom od ispitnih rokova 2015. godine.

```
select ime, prezime, indeks
from dosije
where indeks in (
    select indeks
    from ispit
    where godina_roka=2015
)
```

Primeri

Primer 7: Prikazati ime, prezime i broj indeksa za studente koji su polagali ispit u nekom od ispitnih rokova 2015. godine.

efikasnije rešenje

```
select distinct ime, prezime, a.indeks
from dosije a, ispit b
where a.indeks=b.indeks
and b.godina_roka=2015
```

Primeri

Primer 7: Prikazati ime, prezime i broj indeksa za studente koji su polagali ispit u nekom od ispitnih rokova 2015. godine.

Da li je ovo rešenje dobro?

```
select ime, prezime, indeks
from dosije
where indeks = ( select indeks
                  from ispit
                  where godina_roka=2015
                )
```

Primeri

Primer 8: Prikazati ime, prezime, broj indeksa studenta i naziv predmeta koje je student položio u nekom od ispitnih rokova 2015. godine.

```
select ime, prezime, indeks, naziv
from   dosije a, predmet b
where  (indeks, id_predmeta)  in (
                                select indeks, id_predmeta
                                from   ispit
                                where  godina_roka=2015
                                and    ocena > 5
                                )
```

Korelirani upit

- Korelirani upit - poduput koji zavisi od promenjive kojoj se vrednost dodeljuje u spoljašnjem upitu
- Korelirani upit se izvršava u ciklusima

Primeri

Primer 9: Za studente koji su položili bar jedan ispit, izdvojiti indekse studenata i nazine predmeta koje su položili.

```
select indeks, (select naziv
                  from predmet p
                  where p.id_predmeta=i.id_predmeta) as predmet
            from ispit i
            where ocena>5
```

Primeri

Primer 9: Za studente koji su položili bar jedan ispit, izdvojiti indekse studenata i nazine predmeta koje su položili.

ili

```
select indeks, (select naziv
                  from predmet p
                  where id_predmeta=i.id_predmeta) as predmet
            from ispit i
            where ocena>5
```